

Chiến khu Bắc Sơn - Khu Di tích quốc gia đặc biệt

Châu Bắc Sơn (nay là huyện Bắc Sơn) nằm ở phía tây nam tỉnh Lạng Sơn, diện tích khoảng 800km², địa thế hiểm trở, núi cao, nhiều hang động kỳ vĩ, có 5 dân tộc: Tày, Nùng, Dao, Hoa và Kinh sinh sống. Bắc Sơn nằm trên con đường Lạng Sơn - biên giới Việt - Trung. Do vị trí chiến lược nằm dọc hai bên đường giao thông chính giữa miền Nam Trung Quốc và vùng Đồng bằng sông Hồng, các dân tộc ở đây đã đóng vai trò quan trọng trong lịch sử Việt Nam đấu tranh chống lại các thế lực phương Bắc để duy trì quyền tự chủ của dân tộc mình.

1. Khởi nghĩa Bắc Sơn

Ngày 22.9.1940, phát xít Nhật vượt biên giới Việt - Trung đánh vào Lạng Sơn, quân Pháp trên đường thua chạy đã rút chạy theo đường bộ qua Diêm He, Bình Gia, Bắc Sơn về Thái Nguyên. Nhân cơ hội đó, Đảng bộ Bắc Sơn lãnh đạo nhân dân nổi dậy giành chính quyền, tiến công các đồn bót và các đơn vị lính Pháp. Sáng ngày 27.9.1940, ban chỉ huy khởi nghĩa nhanh chóng được thành lập do đồng chí Hoàng Văn Hán làm chỉ huy trưởng, chọn địa điểm tấn công đầu tiên là đồn Mỏ Nhài, châu lỵ Bắc Sơn. Vào lúc 20 giờ 30 phút cùng ngày, 600 quân khởi nghĩa dưới sự chỉ đạo của chi bộ Cộng sản xã Hung Vũ tiến đánh đồn Mỏ Nhài. Sau cuộc tấn công chớp nhoáng đó, lực lượng khởi nghĩa đã chiếm đồn Mỏ Nhài, binh lính Pháp bỏ chạy, chính quyền cai trị bị tan rã. Ngày 28 và 29.9.1940, quân khởi nghĩa tiếp tục tấn công vào tàn quân Pháp ở đèo Canh Tiêm, Sập Di. Trước tình thế đó, Pháp, Nhật thỏa hiệp với nhau để tập trung đàn áp cuộc khởi nghĩa. Thực dân Pháp đưa quân lên chiếm lại các đồn và đàn áp nhân dân dư dội.

Ngày 28.10.1940, quân chúng cách mạng đang tổ chức mít tinh ở Vũ Lăng, chuẩn bị đánh chiếm lại đồn Mỏ Nhài thì bị quân Pháp tấn công. Nghĩa quân rút chạy vào vùng Bắc Sơn (Lạng Sơn) và Võ Nhai (Thái Nguyên). Khởi nghĩa Bắc Sơn là một mốc son chói lọi của tinh thần yêu nước, quyết tâm chống giặc ngoại xâm của nhân dân ta, thể hiện sự sáng tạo và tài thao lược trong chỉ đạo khởi nghĩa vũ trang và chiến tranh cách mạng của Đảng.

2. Di tích khởi nghĩa Bắc Sơn

Di tích gồm 12 điểm, đã được xếp hạng di tích quốc

Bảo tàng khởi nghĩa Bắc Sơn Ảnh: Tư liệu

Đình Nông Lạc
Ảnh: Tư liệu

Đồn Mỏ Nhài
Ảnh: Tư liệu

gia năm 1992, phân bố trên địa bàn 6 xã: Tân Hương, Hung Vũ, Vũ Lăng, Vũ Lễ, Tân Lập, Long Đống thuộc huyện Bắc Sơn, tỉnh Lạng Sơn, bao gồm:

Di tích Khuổi Nọi: nằm trong khu rừng Tam Tấu, có diện tích 33.151m², được bao bọc bởi các dãy núi cao với các tầng thực vật đa dạng, phong phú. Đây là địa bàn hoạt động bí mật của Đội Cứu quốc quân. Hiện nay, khu di tích chỉ còn lại các địa điểm dựng lán trại và sân luyện tập của Cứu Quốc quân trước đây.

Di tích Lân Pán: Nằm ở sườn núi đá vôi Pác Ca, có độ cao trung bình 500m so với mặt nước biển. Di tích Lân Pán là địa điểm hoạt động bí mật của Đoàn cán bộ Trung ương Đảng trong quá trình triển khai Nghị quyết Trung ương 8 và củng cố phát triển lực lượng vũ trang cơ sở tại Đảng bộ Bắc Sơn. Hiện nay, cách di tích 500m đã được xây dựng 1 bia ghi dấu sự kiện.

Di tích Lân Tây - Mỏ Pía: Đây là nơi dựng lán nghỉ của Đoàn cán bộ cao cấp Trung ương Đảng. Khu vực

này có nhiều bãi đá, khu đất đan xen nhau, bao quanh là những ngọn núi đá nhỏ trùng điệp có độ cao trung bình 600 - 700m so với mặt nước biển, tạo thành lòng chảo có diện tích trên 1ha. Với địa hình hiểm trở, giao thông thuận tiện, khí hậu trong lành, đất đai rộng, nhiều cây che phủ, dân xung quanh thưa thớt, đây là địa điểm hoạt động bí mật và rút lui an toàn của cách mạng khi có biến động xảy ra.

Di tích hang Mỏ Re: nằm lưng chừng núi và mặt quay về hướng Tây Bắc, đường lên xuống hang rất khó khăn; phía mặt ngoài hang bị cây cối che phủ không nhìn thấy cửa hang. Đây là nơi hoạt động bí mật của các đồng chí lãnh đạo Xứ ủy Bắc Kỳ và là nơi diễn ra cuộc chiến đấu ác liệt phá vòng vây của địch ngày 28.8.1941.

Di tích Đèo Tam Canh: nằm trên trục đường quốc lộ 1B (nối giữa huyện Bình Gia và huyện Bắc Sơn), thuộc địa phận xã Long Đồng, chiều dài gần 4km, bao quanh là các dãy núi đá vôi và cây xanh bao phủ. Hiện nay, đỉnh đèo Tam Canh đã được lựa chọn làm địa điểm xây dựng biểu tượng Khởi nghĩa Bắc Sơn và nhà bia ghi dấu sự kiện với tổng diện tích khuôn viên khoảng 120m².

Di tích Sa Khao (Phía Khao): nằm trong lũng Sa Khao, hiện nay chỉ còn sót lại nền nhà bằng đất của ông Lý Văn Tình là nơi nuôi giấu và cũng là nơi hoạt động của Đoàn cán bộ Trung ương và Châu ủy Bắc Sơn. Bên nhà là ao cá khoảng 300m² (trong chiến tranh dùng để nuôi cá làm thức ăn tiếp tế cho cán bộ); bên phải là vườn cây của gia đình. Hiện tại đầu đường vào di tích Sa Khao đã được đầu tư xây dựng bia ghi dấu sự kiện. Cũng giống với *Sa Khao*, *Di tích Bó Tát (Mỏ Tát):* hiện nay chỉ còn sót lại phần nền móng nhà ở cũ của ông Đường Văn Thông với diện tích 54m² cùng một số tầng đá kê chân cột nhà. Xung quanh nhà được bao bọc bởi khu vườn trồng cây ăn quả và các bụi tre gai; *Di tích đồi Nà Kheo:* nằm trên đỉnh đồi cao, xung quanh là ruộng lúa, bụi tre, rừng cây rậm rạp và một số nhà dân, chân đồi có hệ thống đường hào, dài 30m, cao khoảng 1m, ngang 0,5m.

Di tích đình Nông Lục: Đình được xây dựng từ thời Nguyễn, trên một gò đất cao, mái lợp ngói máng; bốn mặt bưng kín bằng ván. Đình thờ thần Cao Sơn Quý Minh Đình được chạm khắc nhiều hình tượng nghệ thuật với các chủ đề như tứ linh, lưỡng long vờn mây, lưỡng long châu nhật, nghệ và hoa lá...

Di tích đồn Mỏ Nhài: Hiện nay dấu tích còn lại của

đồn Mỏ Nhài là 2 nền móng nhà bằng đá hình chữ nhật. Phía Bắc đỉnh đồi là tượng đài chiến thắng đồn Mỏ Nhài và dưới chân núi, ngay sát trục đường tỉnh lộ dựng 1 tấm bia ghi dấu sự kiện.

Di tích Thâm Thoong - Dập Dị: là đoạn đèo nằm trên tỉnh lộ 241 (tuyến đường Bắc Sơn - Vũ Lăng). Nơi diễn ra sự kiện lịch sử là vị trí lưng chừng của đèo, dài khoảng 500m, thuộc xã Vũ Lăng, được cắm biển ghi dấu sự kiện ngay sát bên trái trục đường Bắc Sơn - Vũ Lăng.

Di tích Trường Vũ Lăng: tổng diện tích là 844m², bao quanh di tích là hệ thống tường rào xây bằng gạch chỉ và vườn hoa cây cảnh. Hiện nay, trong khuôn viên di tích đã xây dựng 1 bia ghi dấu sự kiện và công trình Trường Vũ Lăng đã được sửa chữa, cải tạo thành Nhà trưng bày truyền thống.

Hiện nay, các di chỉ, tài liệu, hiện vật liên quan đến khu di tích đang được lưu giữ, bảo quản và trưng bày tại Bảo tàng Bắc Sơn và Nhà trưng bày truyền thống trường Vũ Lăng.

3. Di tích quốc gia đặc biệt

Cuộc khởi nghĩa Bắc Sơn có ý nghĩa vô cùng to lớn đối với lịch sử dân tộc Việt Nam, là biểu tượng sáng ngời của lòng yêu nước, ý chí quật cường của quân dân Bắc Sơn nói riêng và quân dân Việt Nam nói chung. Ngày nay những sự kiện lịch sử và lễ hội, phong tục tập quán của đồng bào gắn với những địa điểm thuộc Khu di tích Khởi nghĩa Bắc Sơn chính là di sản văn hoá (vật thể, phi vật thể) quý báu cần được tiếp tục quan tâm, gìn giữ, khai thác và phát huy, tạo thêm nguồn lực cho sự phát triển kinh tế - xã hội cho địa phương.

Khu di tích Khởi nghĩa Bắc Sơn có giá trị lịch sử tiêu biểu, quan trọng trong hệ thống các di tích lịch sử quân sự cách mạng Việt Nam. Khu di tích là an toàn khu nuôi giấu, bảo vệ các cơ quan, cán bộ cao cấp của Trung ương, Xứ ủy Bắc Kỳ trong thời gian hoạt động cách mạng tại Bắc Sơn, nơi đặt trạm liên lạc thông suốt giữa Trung ương với Xứ ủy Bắc Kỳ cùng các địa bàn khác và là nơi cung cấp tài liệu cho công tác huấn luyện cán bộ cách mạng của Đảng.

Với giá trị đặc biệt tiêu biểu, di tích lịch sử Khởi nghĩa Bắc Sơn (huyện Bắc Sơn, tỉnh Lạng Sơn) được Thủ tướng Chính phủ xếp hạng là Di tích Quốc gia đặc biệt.

Kim Dung (Tổng hợp tài liệu)